

Nezávislá Namibie

Do nových časů

Nová republika si stanovila jako hlavní cíle smíření všech rasových a etnických skupin a překonání příkré ekonomické nerovnosti mezi občany. Byly to obtížné úkoly. Jakmile začalo pracovat 78členné Národní shromáždění a státní orgány, země vstoupila do OSN, OAJ a SADCC a navázala diplomatické styky se světem, začaly naléhat dlouho neřešené problémy. Snaha zastavit plenění pobřežních vod a poklady moře vyhradit místnímu rybolovu vyvolala incidenty se španělskými rybáři. Jednalo se i o návratu „dětí z NDR“, stovek namibijských dětí z exulantských rodin blízkých SWAPO, které většinou neznaly zemi rodičů, ale jež sjednocené Německo už dále nechtělo a vzhledem k samostatnosti jejich vlasti už nemuselo živit. Na angolské hranici stále nepanoval klid, nyní pro šarvátky mezi MPLA a UNITA. V červnu 1990 žádal Rehoboth neústavní autonomii v duchu překonaného štěpení etnických komunit. Z jedoucího auta kdosi 21. 6. ostřeloval domy dvou ministrů. Koncem června předešli novináři svým odhalením spiknutí bílých extremistů, odplatou za to v jejich redakci vybuchla 5. 8. bomba. I v Namibii, i když jen mírně, se jako jinde v Africe po dekolonizaci afrikanizovala místní jména, z Waterbergu se například stala Otjozondjupa.

Jako rozvojová země dostala Namibie řadu finančních příspěvků a převážnou část prvního rozpočtu určila na veřejné práce, vzdělání, zdravotnictví a sociální služby. Ministerstvo zahraničí a obrany, které za správy JAR neexistovalo, však zvýšily počet úřednických míst a funkcí, a tím i veřejné výdaje; další dvě nová ministerstva vytvořil Sam Nujoma 19. 2. 1991 při přebudování vlády. Březnové rozhovory s JAR o vrácení regionu Walvis Bay nepřinesly výsledek, slibnější květnové rozhovory zase otevřely problém přesné hranice obou států na řece Oranje.

Na přelomu června a července se konala konference o vlastnictví půdy. Zatím nešlo změnit vlastnické vztahy, ale tato ti-

kající bomba z koloniálních časů záborů země pro bílé hrozila rozvrátit stát později. A další kostlivci vypadávali ze skríní: v červenci odmítl bělošský vlastník hotelu Onduri v Outju ubytovat náměstka ministra Bena Ulengu pro jeho tmavou pleť; na pořadu dne se ocitl zákon o zákazu rasové diskriminace.

Životní úroveň většinového černošského obyvatelstva zůstala roku 1992 nízká, kolem 85 USD na hlavu, zatímco 5 % zámožných bělochů mělo roční příjem na 16 000 USD. Trvalý rozpor nešlo rychle odstranit, tak alespoň 10. dubna při další transformaci vlády odstoupil ministr financí pro „tradicionalismus“ koncepce státního rozpočtu. Kroky vpřed se daly rozeznat: zlepšování dopravních komunikací, normalizace bank a poměrně efektivní využívání evropské rozvojové pomoci. Od 1. 9. 1992 se zájemcům otevřela národní univerzita. Na přelomu listopadu a prosince se uskutečnily regionální a městské volby; strana SWAPO získala většinu v 9 z celkem 13 regionů a ve 32 ze 48 městských správ.

Vleklý problém jihoafrické správy Walvis Bay a atlantských ostrovů se chýlil ke konci, když v lednu 1993 obě země začaly spravovat území společně. V květnu 1993 zahájila činnost druhá parlamentní komora – Národní rada. V září dostali občané do rukou národní měnu, namibijský dolar, vázaný ovšem těsně na jihoafrický rand.

Po složitých jednáních o finančním vyrovnání a státní příslušnosti obyvatel přešla 28. 2. 1994 sporná území Walvis Bay a ostrovů plně pod orgány Namibie. Celý jihoafrický region prožíval návrat občanské války do Angoly, ale i konec apartheidu v JAR. Jednotu namibijských ras a národností znovu narušoval tribalismus: v únoru 1994 založili separatisté na severovýchodě Caprivskou osvobozenou armádu (CLA) s cílem spojit národnost Lozi v Namibii, Botswaně, Zambii a Angole.

Přes personální problémy a občasná obvinění funkcionářů z korupce či zneužívání moci se zachování demokracie a otevřené ekonomiky SWAPO vyplatilo při volbách. Konaly se 7. a 8. 12. 1994 a vedoucí strana zvýšila svůj podíl v Národním shromáždění na 53 křesel (73,89 % hlasů); hlavní opoziční DTA s 20,5 % hlasů obsadila jen 15 křesel, UDF získala 2 a ACN přejmenovaná na MAG 1 křeslo. Zároveň se poprvé konaly oddělené volby prezidenta republiky. Podruhé kandidující Sam Nu-

joma získal 76,3 % hlasů, předák DTA Mishake Muyongo jen 23,7 %. Nadšení ovšem postupně ochlázalo, účast činila už jen 76,1 % oprávněných voličů.

Vláda premiéra Hage Gottfrieda Geingoba představila jak černošské i bělošské členy, tak zároveň své cíle ve státní svátek 21. 3. 1995. Pět let, které uplynuly od vyhlášení nezávislosti, však zatím nevyřešily křiklavý rozdíl mezi chudými a zámožnými. Nespokojeni se cítili i demobilizovaní vojáci PLAN bez existence, a proto 8. 4. a znovu 3. 10. 1995 hlasitě demonstrovali před sídlem prezidenta. V květnu se zjistilo, že řada prominentů a ministrů rozkradla mezinárodní subvence určené na boj proti suchu; až v červenci pod veřejným tlakem vyšly na veřejnost výsledky komise, která korupční případ vyšetřovala. Od SWAPO se odtrhla frakce nazvaná SWAPO pro spravedlnost, ale její akcent na morálku a právo nevyvolal žádný velký ohlas.

Naopak úspěšná zahraniční politika nového státu se odrážela nejen v četných návštěvách ze všech významných států světa a v příznivém vlivu na činnost SADC, ale i v aktivní snaze utlumit novou vlnu občanské války v Angole. Tento problém uvěznil v Lubangu poslední bojovníky PLAN obviněné angolskými úřady ze špionáže ve prospěch JAR.

V únoru 1996 zveřejnil ministr financí návrh státního rozpočtu. Upřímnou snahu bojovat proti chudobě stlačoval nárůst byrokracie a neschopnost státu kontrolovat ekonomické důsledky někdy pochybné zahraniční pomoci. Neustávající nebezpečí separatismu se vláda rozhodla odstranit koncem března výzvou k náčelníkům, aby se rozhodli, zda chtějí působit ve státních úřadech, nebo ve svých tradičních funkcích. Vůdce Damarů Justus Garoeb na výzvu reagoval tím, že v červnu složil mandát v Národním shromáždění a vrátil se do Okombahe mezi své lidi.

Africká demokracie

Nesmírné rozdíly mezi chudými komunitami a pokrokem ve městech odhalila v polovině roku 1996 zpráva UNDP: podle ní řadil průměrný příjem na hlavu Namibii na 79. místo ze 174 tehdy registrovaných států světa, podle metodiky HDI však

stála země až na 116. místě. Zbředovaný venkov navíc zkrušila vlna sucha, a tak musel stát koncem listopadu pomoci za cenu dalšího zadlužení. Přesto ministři 4. 12. nakoupili 800 reprezentativních vozidel pro vládu od americké firmy General Motors. A prezident Nujoma zpochybnil svou liberálnost slovními výpady proti homosexuálům.

Vydatnější deště na začátku roku 1997 poněkud rozjasnily obzory. Spory o půdu však inspirovaly Sany, aby v lednu demonstrativně zablokovali přístupy k oblíbeným turistickým cílům v pánvi Etoša. Musela zasáhnout policie, ale tresty pro 73 zadržených byly mírné nebo žádné. Problém překvapivě, byť nakrátko, utlumil obchodník Werner List, když prezidentovi k 78. narozeninám daroval čtyři farmy, aby tam usídlil bezzemky.

Od 28. 5. do 1. 6. 1997 se ve Windhoeku konal už II. sjezd SWAPO po získání nezávislosti. Jedním z témat byla další, vlastně už třetí možná kandidatura Sama Nujomy na prezidentský úřad s argumentem, že první období nevzniklo řádnými volbami. Nujoma nepotěšil kolegy, když prosazoval nutnost zvýšit počty žen v aparátu a ve funkcích SWAPO. Organizace strany vůbec pokulhávala a zmatek při volbě ústředního výboru zbavoval tento orgán hodnověrnosti.

Vedle vysoké nezaměstnanosti tvořilo palčivou otázku i vlastnictví půdy. Příslušná ministryně předložila parlamentu 30. září *Bílou knihu o rozdělení půdy*, která představila principy nápravy historických chyb ve vlastnictví pozemků. V Namibii tak začal podobný proces, který se v blízkém Zimbabwe vyhrotil do vandalské revoluce proti bílým farmářům. Když prezident 11. 12. 1997 opět reformoval vládu, mohl vyhlásit jedno pozitivum: výroba průmyslového zboží vzrostla ze 13,1 % v roce 1981 na 27,5 % celkové produkce. Země získávala modernější ekonomickou strukturu, což mělo být vysvozením před neustálou hrozbou sucha pro zmenšující se podíl zemědělství. Terciální sektor ovšem kromě turistiky tvořila hlavně zbytnělá byrokracie.

Únavu z politiky i politiků signalizovaly druhé volby do městských rad přesunuté z původního prosincového termínu na 16. 2. 1998. Účastnilo se jich pouze 34 % oprávněných voličů. Strana SWAPO sice získala přes 60 % hlasů a 26 ze 45

volebních okrsků, ale DTA si polepšila s 24 % hlasy a nezávislí kandidáti nabízející alternativu k „historickým“ stranám získali překvapivých 8 %. V březnu řešila vláda ekonomické potíže nepopulárním zvýšením přímých i nepřímých daní.

Zhoršené podnikatelské podmínky vyřešil jihoafrický koncern Goldfields tím, že v dubnu 1998 nečekaně zavřel podnik Tsumeb Corporation Ltd. Rozhořčený prezident vytkl zahraničním investorům, že jen vykořisťují přírodní a lidské bohatství země. Tím ale nezaměstnanost nevyřešil. Dal si nicméně v červenci potvrdit svou výjimečnou třetí kandidaturu na nejvyšší úřad.

Každý krok vpřed přinášel nové problémy. Dařilo se sice dojednat stavbu silnice přes Caprivi Strip, ale zároveň se tam do čela odbojné CLA postavil Mishake Muyungo vyloučený z DTA pro tribalismus. Nedařilo se vyřešit hraniční spor s Botswanou o ostrůvky Kasikili a Situndu na řece Chobe. Z krizového caprivijského území začali lidé prchat do Botswany. Celou jižní Afriku navíc ohrožovalo nové nebezpečí. Mezi 15 až 49letými Namibijci přibývali nakažení virem HIV až na 20 %.

Všudypřítomná korupce si vynutila v říjnu zvláštní konferenci, kde premiér vysvětlil, jak chce s nešvarem bojovat. Nespokojence se SWAPO i DTA dovedl disident SWAPO Ben Ulenga k založení nátlakové skupiny Fórum pro budoucnost. Rostoucí nespokojenost se ostatně projevila i na odložení regionálních voleb o celý rok. Na přelomu listopadu a prosince 1998 je sice vyhrála strana SWAPO, ale účast asi 40 % voličů nespovídala o jejich zájmu ani o víře v současnou podobu demokracie.

Ještě roku 1999 se Afrika zmítala v krizích. Po pádu Mobutuovy diktatury v Kongu se do Kinshasy probjovali drsní muži Laurenta Kabily i s pomocí Namibie. Válka v Angole také nebrala konce. Samotná Namibie trpěla vysokými daněmi a nesmyslně velkorysími projekty v oblasti turistiky a komunikací. Korupci v květnu znovu odhalila svatba ministra rybolovu Abrahama Iyamba, který si dal velkorysou slavnost zaplatit od státního rybářského podniku. Z Caprivi Strip utíkaly proudy uprchlíků hlavně poté, co v srpnu 1999 zahájila CLA překvapivé útoky na policejní stanice a vojenské posty v Kattima Mulilo. Namibijská vláda vyhlásila výjimečný stav ve vý-

chodní části území a poslala tam armádu: malá válka způsobila údajně 14 mrtvých a na 200 zajatých a uvězněných. Při posledním vládním útoku v září 1999 přišli tři separatisté o život a jejich velitel Muyongo hledal azyl až v Dánsku. Koncem října demonstrativně odešly z politického života řady poslanců, ministrů a politiků včetně dosud aktivních bělochů.

Africký výklad demokracie – potvrzení těch, kteří drží moc – ukázaly volby konané 30. 11.–1. 12. 1999. Vládnoucí strana SWAPO si zvýšila v parlamentě většinu se 76,15 % hlasů, DTA dostala jen 9,48 % a předčil ji nový Kongres Demokratů (COD) ziskem 9,94 % hlasů. Do parlamentu se dostaly ještě UDF a MAG.

Na přelomu tisíciletí

Na konci prosince 1999 pronikla angolská válka se svolením namibijské vlády až do regionu Kavango. Angolské vládní síly tu pronásledovaly oddíly UNITA, které už doma nedokázaly čelit poslednímu náporu luandské reprezentace, nyní již nepovažované za marxistickou. Důsledky těžce pocítil slibně se rozvíjející sektor turistiky, když ozbrojení bandité 3. 1. 2000 přepadli zahraniční návštěvníky v oblasti Caprivi Strip a zabili tři francouzské turisty. Strana COD a mezinárodní organizace naléhaly na vládu i na jednotlivé skupiny, aby už přestaly podporovat kteroukoli ze stran angolského konfliktu zvláště proto, že namibijsí vojáci hynuli i v konžském konfliktu a veřejnost volala po neangažovanosti v krvavých afrických sporech. I proto vydala Namibie koncem ledna Angole 83 válečných zajatců z hnutí UNITA. Severské státy, zejména Finsko, hrozily Namibii zastavením rozvojové pomoci v případě, že se z konfliktů nestáhne.

Rok 2000 naznačil, kam se bude vývoj ubírat. Zatímco USA preferovaly Asii, sílil jak evropský, tak i čínský zájem o Namibii. Země začala hledat nové zdroje energie v programech na instalaci větrných elektráren a využití slunce. 21. března představil Sam Nujoma staronovou vládu, když zahájil již 3. prezidentské období.

Zahraněční politika nové vlády upřednostnila regionální solidaritu před realismem. Spojenectví se Zimbabwe a Demo-